

Een merkwaardig schaakstuk

Schenking van notaris Ottema aan het Friesch Museum

OKS

Ottema-Kingma Stichting

© 2022 OKS-transcriptie

Een merkwaardig schaakstuk.

Schenking van notaris Ottema
aan het Friesch Museum.

— Aan het eind van zijn Zaterdagmiddag voor het Friesch Genootschap gehouden voordracht over „Aardewerk en tegels, gevonden te Klaukamp“, heeft notaris Ottema een bijzonder voorwerpje laten zien, dat eenige jaren geleden uit de grond gekomen is bij de verbouwing van de drukkerij van de Leeuwarder Courant. Toen de groote muelers uit Angsburg daar geplaatst werd, moest er vele meters diep in de grond gegraven worden. De uitkomende aarde werd vervoerd naar om de stad gelegen landerijen, onder Lekkum en Miedum en daar ter verbetering van de grasgroei uitgestrooid.

En kijkt Bij dit laatste werk kwam een klein voorwerpje van been te voorschijn, een met een koningskroon voorzien figuurtje, geset op een groote armstoel; een swaard, dat hij over zijn knieën voor zich hield, was deels afgebroken doch was nog duidelijk aan de uiteinden ervan zichtbaar. De oplettende vinder had de vriendelijkheid het schaakstuk, dat den Koning uit het schaakspel voorstelt aan notaris Ottema cadeau te doen, die toen natuurlijk ging nasporen wat deze vondst te betekenen had.

De vondst van een compleet schaakspel in 1831 op de kust van het groote eiland Lewis aan de Noord-westpunt van Schotland gedaan en naar alle waarschijnlijkheid afkomstig van een op die kust in de 12e eeuw gezeerd Vikingschip, op roof- of handelsvaart van Skandinavië in zee gestoken, bleek een uitstekend vergelijkings-object te zijn.

Het stuk uit de Leeuwarder bodem, ter plaatse waar eens het dorp Hoek stond — Leeuwarden zelf bestond toen nog niet of was enkel in de plaatsjes Olde- of Nijebore te zoeken — is eenvoudiger en primitiever dan het thans in het Britsch Museum bewaarde spel, doch komt, overigens speciaal wat de eenigzins in de schoone verzonnen figuur van den monarch betreft, geheel met dit laatste overeen.

Wij zijn dus zeker niet zoover mis wanneer wij dit in Leeuwarden gevonden schaakstuk ook in de 12e, mogelijk wel in de 11e eeuw dateren en veronderstellen dat het afkomstig is van een Vikinger roovert uit omstreeks 3.1 jaar 1100.

Dese zou dan in de Middelee aan land zijn gestapt waarschijnlijk om een minder gewenst bezoek te brengen aan de edelingen, boeren en ambachtslieden, die Hoek toen bewoonden. Mogelijk waren deze hoofdmannen voorzaten of althans voorgangers van de oude Camminga's, die wij daar ten minste van de 14e en 15e eeuw reeds aantreffen.

Aan de vergelijking met het schaakspel van het eiland Lewis is nog een belangrijke conclusie vast te knopen. De knaaksteer uit dit laatste schaakspel is n.l. een bisschop of abt, die de rechterhand met de twee opzwevende vingers naar voren brengt als wils de bij 'n ped op zijn geloot afleggen en alom te de linkerhand een kromstaaf vasthoudt.

Generaliserende kunnen wij dus veronderstellen, dat de Vikinger van wie het schaakstuk afkomstig was ook reeds tot het Christendom bekeerd was, wat in die vroege tijd volstrekt niet onmogelijk is, als wij bedenken, dat de Skandinavische roovers zich in die dagen aan onze kusten wisten meer te rukken als roeiders en overheersers van bepaalde graafschappen. Ook het schaakspel, dat natuurlijk ook in de Friesche kloosters als tijdverdrijf werd beoefend, is uit de oude Indische beschaving, waar het reeds voor de 8e eeuw bekend was, tot ons gekomen, terwijl het ook door bemiddeling van Arabische kooplieden via het Byzantijnsche Rijk naar Europa gekomen is, terwijl wij weten, dat de Vikingen ook reeds in geregeld handelsverkeer met Byzantium stonden.

Lang dezelfde weg is zoons wij zagen ook de Fabel van Phyllis en Aristoteles in het klooster Klaukamp verzeld.

Daar de reeds 8 à 9 eeuwen oude Leeuwarder Koning een stuk van zeer groot belang is voor de Friesche beschavingsgeschiedenis, gaf notaris Ottema dit stuk staande de vergadering aan het Friesch Museum cadeau.

Wij kunnen hierbij voegen, dat het in

verband daarmee de bedoeling is over eenige weken een kleine tentoonstelling van schaakstukken te houden. De Koning, die zijn tenten thans voorgoed in het Friesch Museum heeft opgeslagen, zal wel het oudste stuk van deze tentoonstelling zijn. Ook zijn er reeds eenige complete schaakspelen toegevoegd, waaronder 18e eeuwse van ivoor en tin, die zeer interessant zijn om de kleeders van der verschillende figuren, 16e eeuwse damstukken, een 17e eeuwse triktakbord met versierde stukken en nog veel oudere terpvochten. Uit de 18e eeuw zijn fraai besneden, Chineesche stukken uit de Prinsenhof-collectie aangeboden, doch aanvulling in verschillende richting blijft natuurlijk gewenscht.

De vraag aan het publiek is nu: Wil ieder, die merkwaardige schaakspelen of enkele schaakstukken, oude schaakborden en dergelijke oude voorwerpen, beschikbaar heeft, deze inzenden aan het Friesch Museum, Koningstraat 1 of aan het Prinsenhof, Grote Kerkstraat 11, alhier, dan worden deze gaarne aangenomen.

Ook oude triktakspelen, schijven en andere aanverwante stukken zijn welkom.

De ingezonden voorwerpen worden dan gaarne in de tentoonstelling opgenomen.

Een merkwaardig schaakstuk.

Schenking van notaris Ottema aan het Friesch Museum.

Aan het eind van zijn Zaterdagmiddag voor het Friesch Genootschap gehouden voordracht over „Aardewerk en tegels, gevonden te Klaarkamp”, heeft notaris Ottema een bijzonder voorwerpje laten zien, dat eenige jaren geleden uit de grond gekomen is bij de verbouwing van de drukkerij van de Leeuwarder Courant. Toen de groote snelpers uit Augsburg daar geplaatst werd, moest er vele meters diep in de grond gegraven worden. De uitkomende aarde werd vervoerd naar om de stad gelegen landerijen onder Lekkum en Miedum en daar ter verbetering van de grasgroei uitstrooid.

En kijk! Bij dit laatste werk kwam een klein voorwerpje van been te voorschijn, een met een koningskroon voorzien figuurtje, gezeten op een groote armstoel; een zwaard, dat hij over zijn knieën voor zich hield, was deels afgebroken doch was nog duidelijk aan de uiteinden ervan zichtbaar. De oplettende vinder had de vriendelijkheid het schaakstuk, dat den Koning uit het schaakspel voorstelt aan notaris Ottema cadeau te doen, die toen natuurlijk ging naspeuren wat deze vondst te beteekenen had.

De vondst van een compleet schaakspel in 1831 op de kust van het groote eiland Lewis aan de Noord-westpunt van Schotland gedaan en naar alle waarschijnlijkheid afkomstig van een op die kust in de 12e eeuw gestrand Vikingschip, op roof- of handelsvaart van Skandinavië in zee gestoken, bleek een uitstekend vergelijkings-object te zijn.

Het stuk uit de Leeuwarder bodem, ter plaatse waar eens het dorp Hoek stond — Leeuwarden zelf bestond toen nog niet or was enkel in de plaatsjes Olde- of Nijehove te zoeken — is eenvoudiger en primitiever dan het thans in het Britsch Museum bewaarde spel, doch komt, overigens speciaal wat de eenigszins in de schouders verzonken figuur van den monarch betreft, geheel met dit laatste overeen.

Wij zijn dus zeker niet zoover mis wanneer wij dit in Leeuwarden gevonden schaakstuk ook in de 12e, mogelijk wel in de 11e eeuw dateeren en veronderstellen dat het afkomstig is van een Vikinger roover uit omstreeks het jaar 1100.

Deze zou dan in de Middellzee aan land zijn gestapt waarschijnlijk om een minder gewenscht bezoek te brengen aan de edelingen, boeren en ambachtslieden, die Hoek toen bewoonden. Mogelijk waren deze hoofdmannen voorzaten of althans voorgangers van de oude Camminga's, die wij daar ten minste van de 14e en 15e eeuw reeds aantreffen.

Aan de vergelijking met het schaakspel van het eiland Lewis is nog een belangrijke conclusie vast te knopen. De Raadsheer uit dit laatste schaakspel is n.l. een bisschop of abt, die de rechterhand met de twee opgeheven vingers naar voren brengt als wilde hij 'n eed op zijn geloof afleggen en die in de linkerhand een kromstaf vasthoudt.

Generaliseerende kunnen wij dus veronderstellen, dat de Vikinger van wie het schaakstuk afkomstig kan zijn ook reeds tot het Christendom bekeerd was, wat in die vroege tijd volstrekt niet onmogelijk is, als wij bedenken, dat de Skandinavische roovers zich in die dagen aan onze kusten wisten neer te zetten als regeerders en overheerschers van bepaalde graafschappen. Ook het schaakspel, dat natuurlijk ook in de Friesche kloosters als tijdverdrijf werd beoefend, is uit de oude Indische beschaving, waar het reeds voor de 8e eeuw bekend was, tot ons gekomen, terwijl het ook

door bemiddeling van Arabische kooplieden via het Byzantijnsche Rijk naar Europa gekomen is, terwijl wij weten, dat de Vikingen ook reeds in geregeld handelsverkeer met Byzantium stonden.

Lang[s] dezelfde weg is zooals wij zagen ook de Fabel van Phyllis en Aristoteles in het klooster Klaarkamp verzeild.

Daar de reeds 8 à 9 eeuwen oude Leeuwarder Koning een stuk van zeer groot belang is voor de Friesche beschavingsgeschiedenis, gaf notaris Ottema dit stuk staande de vergadering aan het Friesch Museum cadeau.

Wij kunnen hierbij voegen, dat het in verband daarmee de bedoeling is over eenige weken een kleine tentoonstelling van schaakstukken te houden. De Koning, die zijn tenten thans voorgoed in het Friesch Museum heeft opgeslagen, zal wel het oudste stuk van deze tentoonstelling zijn. Ook zijn er reeds eenige complete schaakspelen toegezegd, waaronder 18e eeuwsche van ivoor en tin, die zeer interessant zijn om de kleederdracht der verschillende figuren, 16e eeuwsche damstukken, een 17e eeuwsch triktrakbord met versierde stukken en nog veel oudere terpvondsten. Uit de 19e eeuw zijn fraai besneden Chineesche stukken uit de Prinsenhof-collectie aangeboden, doch aanvulling in verschillende richting blijft natuurlijk gewenscht.

De vraag aan het publiek is nu: Wil ieder, die merkwaardige schaakspellen of enkele schaakstukken, oude schaakborden en dergelijke oude voorwerpen, beschikbaar heeft, deze inzenden aan het Friesch Museum, Koningstraat 1 of aan het Prinsessehof, Groote Kerkstraat 11, alhier, dan worden deze gaarne aangenomen.

Ook oude triktrakspelen, schijven en andere aanverwante stukken zijn welkom. De ingezonden voorwerpen worden dan gaarne in de tentoonstelling opgenomen.

Leeuwarder nieuwsblad : goedkoop advertentieblad
29-04-1941

Fries Museum objectnummer: 1941-032